

Projekt dotyczy dynamiki rozwoju relacji w perspektywie *longue durée* pomiędzy miastem a jego zapleczem rolniczym/peryferiami na terenie centralnej Transjordanii, w „krainie synów Ammona (Sdz. 11,13). Odnosi się to do Płaskowyżu Ammańskiego (znanego także jako Belqa), terytorium zamieszkałego przez lud pół-koczowniczy, który na przełomie II i I tysiąclecia p.n.e. utworzył niezależne królestwo Ammonitów. Od końca VIII w. p.n.e. region ten należał kolejno do imperiów Asyrii (jako królestwo wasalne), Babilonii i Persji, Ptolemeusza, Seleucydów, Hasmoneusza, Rzymian i Bizancjum, aż do podboju przez muzułmanów w 636 roku. Polityczne, administracyjne, religijne i kulturowe centrum znajdowało się na potężnej cytadeli Jebel Qala'a, zamieszkałej od epoki środkowego brązu, a która zachowała swoją wiodącą rolę przez całą historię regionu. Pierwotnie miasto znane było jako Rabbat Ammon, w okresie grecko-rzymskim jako Filadelfia (część Dekapolu), a od podboju islamskiego - jako Amman.

Historia polityczna i krajobraz kulturowy starożytnego Ammanu są dość dobrze znane dzięki licznym projektom archeologicznym i badaniom historycznym. Niestety, zaplecze/periferie tego miasta nie zostały dotychczas systematycznie i kompleksowo zbadane. W związku z tym czasowy i przestrzenny model osadnictwa pozostaje w dużej mierze nieznany, a także daje znać o sobie luka w systematycznych badaniach relacji pomiędzy miastem a jego zapleczem. Tymczasem raporty podróżników i interpretacje starych zdjęć lotniczych wskazują, że jeszcze około początku XX wieku peryferie Ammanu były gęsto pokryte ruinami małych miasteczek, wiosek, zagród, farm, wiejskich kościołów, miejsc pochówku i siecią dróg, datujących się głównie z czasów grecko-rzymskich. Zdecydowana większość z nich już nie istnieje, wchłonięta przez szybko rozwijający się Amman.

Projekt oparty będzie na badaniach stanowiska Khirbat as-Sar (Sara), na tle historyczno-kulturowego rozwoju Ammanu w okresie od epoki żelaza do okresu środkowego islamu (ok. VIII w. p.n.e. - XIV w.). Stanowisko Khirbat as-Sar (dalej Kh. Sar) położone jest na zachodnich obrzeżach współczesnego Ammanu (ok. 12 km od forum z okresu rzymskiego). Wybór Kh. Sar jako studium przypadku do zbadania relacji miasto-zaplecze/periferie jest uzasadniony kilkoma czynnikami. Położenie na zachodnim krańcu płaskowyżu nadało temu miejscu znaczny potencjał strategiczny, kontrolując dostęp do Ammanu zarówno od zachodu (dolina Jordanu), jak i od południa (kraina Moabu). Najbardziej eksponowaną część stanowiska zajmują pozostałości architektoniczne monumentalnej „wieży” (*qasr*) uważanej za typową dla okresu żelaza, przekształconej w okresie rzymskim w świątynię o jońskim porządku architektonicznym z dodanym od wschodu arkadowym dziedzińcem. Liczne mury na południowym i wschodnim zboczu stanowiska, charakteryzujące się znacznie gorszą konstrukcją, stanowią świadectwo skromnej zabudowy mieszkalnej z okresu środkowego islamu. Pomimo spektakularnych pozostałości widocznych na powierzchni, Kh. Sar pozostaje niezbadane. W latach 2018-2019 zespół z Uniwersytetu Warszawskiego przeprowadził dwa krótkie sezony rozpoznawcze w celu określenia potencjału badawczego stanowiska. Wstępne wyniki naukowe i warunki prowadzenia badań terenowych okazały się wyjątkowo obiecujące. Pozwoliło to na określenie głównych celów naukowych i opracowanie pierwszego, długofalowego, systematycznego i multidyscyplinarnego projektu badawczego dla Kh. Sar.

Metodą zastosowaną w projekcie będą przede wszystkim wykopaliska archeologiczne w tych częściach stanowiska, które można uznać za kluczowe dla zrozumienia jego natury i chronologicznego rozwoju. Oprócz archeologów i doświadczonego architekta w skład zespołu badawczego wejdą specjaliści z zakresu historii, geologii, bioarcheologii i metod datowania. Integracja danych pochodzących z różnych dyscyplin naukowych ma kluczowe znaczenie dla opracowania całościowej biografii Kh. Sar, zapewniając diachroniczny i szczegółowy obraz pojedynczego miejsca na peryferii. Tylko taka biografia, ukształtowana w ramach multidyscyplinarnego podejścia do badań, może zostać wykorzystana do określenia dynamiki relacji miasto-zaplecze/periferie w skali *longue durée*. Jednak oryginalność projektu polega nie tylko na holistycznym podejściu do Kh. Sar, ale także na próbie umieszczenia stanowiska w szerszym kontekście równoległej historii Rabbat Ammonu/Filadelfii/Ammanu, czyli głównego ośrodka politycznego, administracyjnego i kulturowego kraju. Długa historia osadnictwa pozwoli określić charakter relacji pomiędzy Kh. Sar a Ammanem pomiędzy VIII w. p.n.e. a XIV w. n.e. Taki długi przedział czasowy stwarza wyjątkową okazję do odpowiedzi na podstawowe pytanie, jak rozwijały się relacje między zapleczem i jego miastem na tle zmieniających się warunków politycznych, społecznych i kulturowych na ziemi Belqa: od niezależnego plemiennego królestwa Ammonu po kwitnącą grecko-rzymską *chorę* Filadelfia i wreszcie marginalnym miastem Amman w okręgu wojskowym Jund al-Urdun prowincji Bilad es-Sham.

Przybliżając studia przypadków, takie jak Kh. Sar, które można zbadać za pomocą podejścia multidyscyplinarnego, a następnie zwiększając skalę, poprzez porównanie wyników z regionalnymi i globalnymi procesami historycznymi, społecznymi i kulturowymi, można uzyskać nie tylko nowe dane archeologiczne i odpowiedzi na dotychczasowe pytania, ale także wyznaczyć nowe cele badawcze. Wyniki takiego innowacyjnego metodologicznie projektu (seria artykułów i książka), opublikowane w formie książki licznych powinny zainspirować uczonych do podjęcia podobnych badań w innych częściach regionu południowego Lewantu.